

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ЮРИДИЧНИХ КАДРІВ
ДЛЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару
(м. Харків, 27 травня 2016 року)

Випуск 7

Харків
«Право»
2016

УДК 342.951(477):351.746.1

ББК 67.9(4УКР)301.162

П68

Редакційна колегія:
С. О. Гриненко (голов. ред.),
І. М. Зеленська, О. Ю. Костін,
Д. І. Тарасенко, М. М. Юрлов

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори
опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст.*

П68 **Правове** забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 27 трав. 2016 року) / редкол.: С. О. Гриненко (голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2016. – Вип. 7. – 382 с.

ISBN 978-966-937-026-6

Збірник містить тези доповідей і виступів науковців, практичних працівників та курсантів, присвячених проблемам реформування правоохоронної системи, соціального захисту працівників правоохоронних органів, військовослужбовців, учасників АТО та осіб, звільнених з військової служби; проходження військової служби, забезпечення законності та відповідальності військовослужбовців; договірної роботи в Службі безпеки України; представництва інтересів СБ України та інших правоохоронних органів у судах; проблемним питанням правозастосовної діяльності, які виникають у практиці оперативних підрозділів та органів досудового розслідування; забезпечення інформаційної безпеки та боротьби з тероризмом й іншим питанням правового забезпечення оперативно-службової діяльності.

Для співробітників правоохоронних органів, науковців, викладачів, курсантів і студентів вищих юридичних навчальних закладів.

УДК 342.951(477):351.746.1

ББК 67.9(4УКР)301.162

Адреса Інституту: м. Харків, вул. Мироносицька, 71,

телефон/факс (057) 700-34-55

E-mail: lpuk.kharkov@gmail.com

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016

© Інститут підготовки юридичних кадрів для
Служби безпеки України, 2016

© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

ISBN 978-966-937-026-6

розвідувального пошуку, реалізації оперативними співробітниками СБ України, отриманої ними оперативної інформації в інтересах забезпечення державної безпеки.

Використані джерела:

1. Закон України від 22.09.2011. – № 3773-VI Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства // Відомості Верховної Ради. – 2012. – № 19–20. – Ст. 179.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 1995 року № 1074 «Правила в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію».
3. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 23. – ст. 161.
4. Закон України від -IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» // Відомості Верховної Ради № 14. – 2004. – Ст. 232.
5. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. – К.: Україна – 1996. – ст. 26, ст. 33, ст. 36.

Шило Ольга Георгіївна

завідувач кафедри кримінального процесу та ОРД Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АРЕШТУ МАЙНА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Одним із заходів забезпечення кримінального провадження є арешт майна, застосування якого, як свідчить практика, викликає низку проблемних питань, що обумовлено складністю передбаченої законом процедури, динамічним розвитком законодавства в цій частині, яке за останні три роки зазнало низку змін і доповнень.

До таких проблемних належить питання стосовно необхідності (відсутності такої необхідності) накладення арешту на майно, яке було вилучено під час обшуку за умови, що в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на обшук було викладено чіткий перелік речей, документів та майна, що планується відшукати. На практиці в таких випадках, як пра-

вило, слідчі не звертаються до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на вилучене майно, оскільки законність його вилучення була предметом попереднього судового контролю. Утім, як свідчить судова практика, в багатьох випадках відсутність звернення до суду з клопотаннями про арешт тимчасово вилученого майна в порядку ст. 171 КПК України судами розглядається як порушення закону, яке має наслідком визнання отриманих під час обшуку доказів недопустимими.

Отже, таким, що має важливе прикладне значення, є питання належної правової процедури, яка має застосовуватися після вилучення майна під час обшуку, в ухвалі про надання дозволу на який було чітко зазначено предмети та документи, які планується відшукати і які мають значення для кримінального провадження.

Для правильного розуміння змісту положень КПК України в частині правового регулювання підстав і порядку вилучення майна під час слідчих (розшукових) дій та подальшого накладення на нього арешту необхідно тлумачити відповідні законодавчі приписи у їх системному зв'язку.

Так, за змістом ч. 7 ст. 236 КПК вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Таким чином, майно, яке може бути вилучено під час обшуку, набуває правового статусу: 1) тимчасово вилученого майна (у разі, якщо воно не було вказано в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку); 2) речових доказів, якщо воно було прямо вказано в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на обшук і при цьому воно відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98 КПК.

У першому випадку його вилучення здійснюється в результаті законно проведеної слідчої (розшукової) дії, проте предметом попереднього судового контролю (тобто, такого, що здійснюється до проведення обшуку) у даному випадку виступає вирішення питання законності обмеження конституційного права людини на недоторканність житла чи іншого володіння у спосіб і в порядку, передбачених КПК для проведення обшуку. Правова природа цієї слідчої дії передбачає можливість застосування примусу і вилучення тих речей і документів, які, на думку слідчого, можуть мати значення для кримінального провадження. Утім, зв'язок цих речей і документів з кримінальним провадженням, а тому і необхідність їх вилучення і обмеження у такий спосіб конституційного права власності на момент проведення обшуку не було предметом судового контролю, у зв'язку з чим за змістом закону такі речі вважаються тимчасово вилученим майном. Згідно до ч. 5 ст. 171 КПК у разі тимчасового вилучення майна під час об-

шуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, передбаченої ст. 235 КПК, клопотання про арешт такого майна повинно бути подано слідчим, прокурором протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено. Встановлення чіткого строку подання клопотання про арешт тимчасово вилученого майна обумовлено необхідністю ефективного судового захисту права власності, що реалізується у формі подальшого судового контролю (тобто, такого, що здійснюється після проведення слідчої (розшукової) дії, у ході якої таке майно було вилучено), під час якого слідчий суддя перевіряє наявність підстав і мети арешту цього майна.

У *другому випадку* якщо майно, що підлягає вилученню під час обшуку, було прямо вказано в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на обшук (тобто вказані ознаки, які індивідуалізують таке майно), предмет судового контролю має декілька складових, а саме – законність обмеження у такий спосіб конституційного права на недоторканність житла чи іншого володіння особи, а також права власності.

Подальший правовий статус вилученого під час обшуку майна визнається з урахуванням наявності у нього ознак, що дозволяють констатувати його доказове значення для даного кримінального провадження.

Якщо таке майно відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98 КПК, воно визнається речовим доказом і в цьому випадку застосуванню підлягають норми, які регулюють порядок зберігання речових доказів. Згідно до ч. 1 ст. 100 КПК речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених статтями 160–166, 170–174 КПК.

Виходячи із змісту вказаних статей КПК, можна дійти висновку про те, що речовий доказ повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків його вилучення під час тимчасового доступу до речей і документів або накладення на нього арешту. Інших винятків із правила, що міститься у ч. 1 ст. 100 КПК, законодавець не передбачив.

Тому, якщо вилучене під час обшуку майно, що прямо було вказано в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на обшук, відповідає критеріям ч. 1 ст. 98 КПК і на цій підставі визнано речовим доказом, на нього має розповсюджуватися встановлений статтею 100 КПК порядок зберігання речових доказів. Це означає, що у зазначених випадках слідчий, прокурор мають звернутися до слідчого судді із клопотанням про накладення арешту на таке майно з метою збереження речових доказів (п.1 ч. 2 ст. 170 КПК). При розгляді клопотання слідчий суддя вирішує в ухвалі питання стосовно позбавлення права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розум-

них підозр вважати, що воно є доказом злочину. При цьому важливою гарантією забезпечення прав власника такого майна є те, що клопотання розглядається слідчим суддею за участю цієї особи, і за наявності також захисника (ч. 1 ст. 172 КПК).

Підсумовуючи сказане, видається, що незалежно від правового статусу вилученого під час обшуку майна (будь то тимчасово вилучене майно чи речові докази), необхідність та законність його подальшого зберігання у сторони кримінального провадження мають бути предметом судового контролю і вирішуватися в ухвалі слідчого судді про арешт майна чи відмову в ньому.

Наведене доктринальне тлумачення вказаних положень КПК вбачається правильним з огляду також і на те, що право власності, будучи конституційним, має бути забезпечено ефективним судовим захистом, що передбачає, зокрема, можливість оскарження рішення, на підставі якого воно було обмежено. Якщо припустити, що вилучене майно, індивідуальні ознаки якого були наведені в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на обшук, не потребує подальшого накладення на нього арешту, заінтересована особа позбавляється можливості оскарження в апеляційному порядку рішення про обмеження її права власності (а тому і позбавляється ефективного судового захисту свого права, що гарантується ст. 55 Конституції України), оскільки предметом апеляційного оскарження під час досудового розслідування є лише ті рішення слідчого судді, що визначені в переліку ч. 1 ст. 309 КПК, серед яких є тільки арешт майна або відмова в ньому (п.9 ч. 1 ст. 309 КПК).

Зважаючи на сказане, правильною видається практика визнання судами порушення вимог закону у випадках, коли слідчий, прокурор не звертаються до слідчого судді з клопотанням про арешт майна, вилученого під час обшуку.

Шингарьов Денис Олександрович
аспірант кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПИТУ ПІДОЗРІВАНОВОГО, ОСОБА ЯКОГО НЕ ВСТАНОВЛЕНА

Частиною 1 ст. 224 КПК України передбачено, що перед тим, як провести допит того чи іншого учасника кримінального провадження слідчий,